УДК 347
DOI https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-5/27

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЩОДО НАДАННЯ СТАТУСУ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ РОБОТОТЕХНІЦІ

PROBLEMATIC ASPECTS OF GRANTING LEGAL ENTITY STATUS TO ROBOTICS

Коваль С.А., студентка ІІІ курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Донська Д.М., студентка ІІІ курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Таш'ян Р.І., к.ю.н.,
доцент кафедра цивільного права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних проблем цивільного права щодо питання аспектів надання статусу правосуб'єктності робототехніці. У світі спостерігається стрімкий розвиток штучного інтелекту та робототехніки в різних сферах суспільного життя. З огляду на розвиток технологій постає питання не суто технічного чи соціального характеру, а й щодо правового регулювання відносин у сфері використання роботів. Враховуючи розвиток та відносну самостійність робототехніки, існує нагальна потреба в створенні правил їх взаємодії з людиною, як виробника. Для цього необхідно детально проаналізувати проблеми, щодо використання роботів у повсякденному житті, а також правову систему, виробити напрями вирішення існуючих та очікуваних проблем. Ряд держав уже активно працює над проблемою правосуб'єктності робототехніки та врегулювання статусу продуктів технологій штучного інтелекту. Допоки роботи ще не стали звичним явищем повсякденного життя, то саме зараз, існує реальна необхідність в здійсненні впливу держави на ці трансформаційні процеси за допомогою встановлення відповідних юридичних норм.

Метою дослідження є визначення статусу роботів і штучного інтелекту в галузі цивільного права проаналізувавши всі аспекти правового регулювання їх місця в системі об'єктів цивільних прав.

Останнім часом через значне поширення проблеми щодо питання надання статусу правосуб'єктності робототехніці, значну увагу приділили багато науковців. Правові аспекти визначення статусу правосуб'єктності робототехніки є предметом дослідження наступних:О. А. Баранова, Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, В. А. Кулинич, К. О Хернес та інших.

В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на аналізі правового статусу штучного інтелекту та роботів відповідно до змін в суспільстві та законодавстві, продовжити удосконалення цивільного законодавства в даній сфері.

Ключові слова: робототехніка, штучний інтелект, робот, об'єкт правовідносин, суб'єкт правовідносин, правосуб'єктність штучного інтелекту, відповідальність, правове регулювання.

The article is devoted to the coverage of one of the urgent problems of civil law regarding the aspects of granting the status of legal entity to robotics. The world is witnessing rapid development of artificial intelligence and robotics in various spheres of social life. In view of the development of technologies, the question arises not of a purely technical or social nature, but also of legal regulation of relations in the sphere of the use of robots. Taking into account the development and relative independence of robotics, there is an urgent need to create rules for their interaction with humans as producers. For this, it is necessary to analyze in detail the problems related to the use of robots in everyday life, as well as the legal system, to develop directions for solving existing and expected problems. A number of states are already actively working on the problem of legal personality of robotics and regulation of the status of products of artificial intelligence technologies. While jobs have not yet become a common phenomenon of everyday life, that is, right now, there is a real need for the influence of the state on these transformational processes through the establishment of appropriate legal norms.

The purpose of the study is to determine the status of robots and artificial intelligence in the field of civil law by analyzing all aspects of the legal regulation of their place in the system of objects of civil rights.

Recently, due to the significant spread of the problem regarding the issue of granting legal entity status to robotics, many scientists have paid considerable attention. Legal aspects of determining the legal entity status of robotics are the subject of research by the following: O. A. Baranova, E. O. Kharitonova, O. I. Kharitonova, V. A. Kulinych, K. O. Hernes and others.

In further scientific research, it is proposed to focus attention on the analysis of the legal status of artificial intelligence and robots in accordance with changes in society and legislation, to continue the improvement of civil legislation in this area.

Key words: robotics, artificial intelligence, robot, object of legal relations, subject of legal relations, legal personality of artificial intelligence, responsibility, legal regulation.

На сьогодні не існує чіткого та єдиного визначення поняття «штучний інтелект» та «робот». Однак, усе більше країн розробляють законодавство щодо правового регулювання використання штучного інтелекту та роботів.

Одне з найважливіших визначень штучного інтелекту міститься в Законі про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act), який був ухвалений 13 березня 2024 Європарламентом. Закон ще не набув чинності, але цей нормативно-правовий акт має досить вагоме значення, тому вбачаєм за доречне розглянути терміни, запропоновані в Законі. Відповідно до вищезазначеного закону, штучний інтелект – це машинна система, яка розроблена для роботи з відповідним рівнем автономності, що з певними цілями, на основі отриманих вхідних даних від запитувача, визначає, як саме генерувати ці дані, наприклад, такі як прогнози, контент або рішення, які безпосередньо можуть впливати на віртуальне або фізичне середовище.

Визначення терміну «штучний інтелект» міститься і в українському законодавстві. 2 грудня 2020 року, Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням № 1556-р схвалив Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні. Згідно з цією Концепцією, штучний інтелект – структурований набір інформаційних технологій, що дозволяє вирішувати складні завдання завдяки використанню наукових підходів до досліджень та методів обробки інформації. Він передбачає використання наявних або самостійно зібраних даних, створення та використання власних баз знань та моделей для прийняття рішень, а також розробку алгоритмів досягнення зазначених цілей [2].

Щодо поняття «робот», то в Резолюції Європарламенту щодо норм цивільного права в робототехніці від 16 лютого

2017 року № 2015/2103, робот визначається як «електронна особа», «електронна особистість». У Резолюції також вказано, що існує необхідність створити спеціальний правовий статус для роботів, для того, щоб вони з високим рівнем автономності могли отримати статус електронних осіб, які можуть бути відповідальні за відшкодування будь-якої завданої ними шкоди, і, можливо, в перспективі, застосування правосуб'єктності до виняткових випадків, наприклад, коли роботи самостійно, без втручання, приймають рішення або взаємодіють з третіми особами [6].

На нашу думку, задекларована теза заслуговує особливої уваги. Перед авторами статті постає логічне запитання: роботи та штучний інтелект– це суб'єкти чи, об'єкти цивільних правовідносин?

Як на міжнародному, так і національному рівнях давно розпочалося бурхливе обговорення питання правосуб'єктності штучного інтелекту та робототехніки. Згідно з думкою відомого американського винахідника, автора та футуриста Рея Курцвейла , вже до 2029 року, створення штучного інтелекту на рівні людських розумових здібностей може стати реальністю [4, с. 18–42]. Роботи зможуть усвідомлювати вчинення своїх дій, а отже керувати та нести відповідальність за їх наслідки. Отже, вони матимуть не лише права та обов'язки, а й здатність своїми діями набувати їх.

Учасники цивільних відносин – фізичні особи, юридичні особи, держава і територіальні громади наділені правоздатністю (здатність мати права та обов'язки) та дієздатністю (здатність своїми діями набувати права та обов'язки). У цьому контексті, всі суб'єкти, крім фізичних осіб, використовують представників для набуття та здійснення свої прав, тобто через посередництво фізичних осіб. Таким чином, попри те, що юридичні особи, держава і територіальні громади «безпосередньо» не мають можливості своїми діями набувати й здійснювати права та обов'язки, вони наділені в повному обсязі правосуб'єктністю з міркувань доцільності, які виникли в момент розвитку суспільства. Зі схожих міркувань, Рей Курцвейл, схильний до думки необхідності наділення правосуб'єктності роботів з огляду на відповідність штучного інтелекту ознакам, що наділені суб'єкти правовідносин. Іншу думку щодо даного питання має відомий професор психології, американський вчений Гарі Маркус. Він вважає, що штучний інтелект ніколи не досягне такого рівня розумової здатності, як людина, оскільки він не має реального розуміння світу. Навчання штучного інтелекту базується на використанні багатьох алгоритмів на основі вхідних даних, що згодом покращуються. Людина ж наділена розумом, що ґрунтується на знаннях, високих моральних якостях, досвіді та взаємодії з навколишнім середовищем. Гарі Маркус є прихильником думки, що штучний інтелект може навчитися вирішувати складні завдання, але він ніколи не зможе розуміти сенс цих завдань, а отже, не може брати участь у правовідносинах. [13].

Незважаючи на дискусійність питання, ми схильні до думки, що визнати правовий статус штучного інтелекту на даному етапі розвитку людства неможливо, з огляду на неможливість надання статусу суб'єкта правовідносин. Вважаємо, що розвиток робототехніки ще не досяг того рівня, коли вони зможуть мати правосуб'єктність. Ні українське суспільство, ні законодавець не готові наділити останнього правами, обов'язками, що є достатніми для визнання штучного інтелекту суб'єктом правовідносин. Наразі, Цивільним кодексом України встановлено, що штучний інтелект є об'єктом цивільного права, як річ, яку можна купити, продати або обміняти, до прикладу, або об'єкт інтелектуальної власності, як результат праці людини [1]. Також, за доречне, хочемо навести в приклад для порівняння тварин, як об'єктів цивільних правовідносин. Вони наділені інтелектом, здатні, частково, до мислення та спілкування, проте вони не здатні осмислювати свої дії та вчинки, виражати волю на вступ у суспільні відносини, тому також не наділені правосуб'єктністю. Як тварини, так і системи штучного інтелекту, могли б набувати та виконувати свої права та обов'язки тільки через свого представника, людину [12]. З огляду на це, вважаємо, що наділення правосуб'єктністю робототехніку є дещо передчасним з юридичної точки зору. Однак, хотіли би зазначити, що зі спливом деякого часу дане питання може бути знов розглянуте, враховуючи бурхливий розвиток високих технологій.

Крім того, слід детально проаналізувати питання відповідальності за шкоду, що можуть заподіяти штучний інтелект. Йдеться, зокрема, про наслідки поширення інформації, що є важливою для фізичної чи юридичної особи, а також щодо розробок, які пов'язані з інформаційними процесами. Здебільшого, при вирішенні даного питання, потрібно застосовувати норми чинного законодавства, що стосуються експлуатації джерел підвищеної небезпеки. В. Кулинич, схильний до думки, що відповідальність за дії, вчинені робототехнікою, несуть особи, що створили цих роботів, тобто володільці джерел підвищеної небезпеки.[10] Ми приєднуємося до окресленої вище точки зору, та вважаємо за необхідне доповнити, що вирішуючи дане питання додатково необхідно застосовувати норми законодавства про захист прав споживачів, а до системи штучного інтелекту й норми, що стосуються безпеки навколишнього середовища, життя.

З іншого боку, існують протилежні думки щодо реальної можливості створення штучного інтелекту, що перевищує рівень інтелекту людини. Так, до прикладу, такі країни, як Китай, Японія та США, користуються послугами геноїдів для виконання окремих логістичних операцій або їх комплексу. Тобто, система штучного інтелекту вже на сучасному етапі впливає на суспільні процеси, відносини різних країн [3]. Проте, з огляду на цивільне законодавство та розуміння юридичної відповідальності, штучний інтелект не може бути наділений деліктоздатністю.

Щодо правового статусу штучного інтелекту, то для визначення цього аспекту проаналізуємо справи, розглянуті в США та в Європейському Союзі.

Нещодавно у США розглянули справу американської художниці Христини Каштанової (Kristina Kashtanova) – , яка за допомогою штучного інтелекту MidJourney створила ілюстрації до свого коміксу під назвою «Zarya of the Dawn». Бюро авторського права США відмовило художниці у видачі свідоцтва про авторське право на ці зображення, оскільки, авторське право захищає лише внесок людини. Таким чином, ілюстрації, створені штучним інтелектом (далі ШІ), не захищені авторським правом, а текст і художнє оформлення коміксу, в свою чергу є об'єктом авторського права. Проте, у деяких випадках авторське право на контент, створений ШІ може належати людині. Як наголосило Бюро авторського права США, то для цього треба довести, що людина зробила значний внесок у створення контенту [15].

Також цікавим є кейс Стівена Тайлера, яка має схожість зі справою Христини Каштанової. Центральним елементом кейсу є твір мистецтва під назвою «Нещодавнє входження до райського саду». Картина була створена у 2012 році за допомогою ШІ DABUS. Стівен Тайлер подав заявку на реєстрацію картини до відповідного відомства США, вказавши, що ШІ DABUS є автором твору. Відомство відхилило заявку чоловіка, оскільки «Даній роботі бракує авторства людини для того, щоб отримати охорону авторським правом». Важливо зазначити, що Тайлер подавав заявки про визнання авторського права на картину за ШІ DABUS не тільки у США, але і в Австралії та Європейському Союзі, патентне відомство якого вказало, що «винахідник, зазначений в заявці має бути людиною, а не машиною» [7, с. 46–54].

Звернемося також до європейського права. У рішенні

по справі «Infopaq International A/S v Danske Dagblades Forening» Суд Європейського Союзу наголошує, що авторське право застосовується лише до творів, які виникають як результат оригінального інтелектуального внеску їх автора [8]. Це означає, що ШІ не може бути суб'єктом авторського права, а об'єкти, які створені за допомогою ШІ можуть бути захищені цим правом лише у випадку значного впливу людини під час їх створення.

Для всебічного розгляду даного аспекту, проаналізуємо думки науковців.

Олександр Баранов описує штучний інтелект не як самостійного учасника, тобто дійову особу, а як аналог фізичної особи у правовідносинах, тобто, по суті як юридичний замінник. В загальному, ШІ є пристроєм, що працює на основі автоматизованої комп'ютерної системи, і може діяти так, як і людина, допомагати людям у їхній роботі або використовуватися як заміна людині в різних завданнях [5, с. 21–38].

Крістофер Хернес наголошує на необхідності для штучного інтелекту нести юридичну відповідальність за свої дії, також важливим є, щоб ШІ мав фізичну та цифрову ідентичність, що зробить його схожим на людину [11, с. 707]. Це, в свою чергу, призводить до висновку, що якщо ШІ повинен мати юридичні обов'язки, схожі на ті, що має людина, то він також повинен мати права, аналогічні до прав фізичної особи.

Також слід звернутися до думки Є. О. Харитонова та О. І. Харитонової, ці дослідники вважають, що роботів та штучний інтелект слід розглядати як квазі-юридичних осіб. Вони пропонують до переліку видів правосуб'єкності додати такий вид, як «Кіберздатність» [14, с. 472]. На думку вчених, це означає, що роботи можуть бути активним учасниками сфери ІТ та здійснювати такі дії, як укладання договрів з користувачами, участь в соціальних мережах.

Щодо прихильників визнання правосуб'єктності роботів та штучного інтелекту, то вони використовують як приклад концепцію юридичної особи [9, с. 565]. Ця концепція довгий час розглядалася як недречна та штучна конструкція. У цьому контексті не вимагається звертати увагу на такі аспекти, як наявність або відсутність внутрішньої волі, самосвідомості та інших людських якостей.

Тобто, на сьогодні існує досить багато правових позицій і досліджень, тому наразі є відкритою дискусія з приводу надання правосуб'єктності роботам та штучному інтелекту.

Висновок. З цього приводу хочемо висловити наступне. Ми вважаємо, що робот є об'єктом суспільних правовідносин і повну відповідальність за його вчинки несе особа, що керує роботом. Штучний інтелект не користується достатнім ступенем автономності від людини, що його створила, а отже не може бути наділеним правосуб'єктністю. Кожна фізична та юридична особа, як суб'єкт цивільних правовідносин, набуває своїми діями прав та обов'язків та несе відповідальність за правові наслідки. Отже, суб'єкт права є незалежним та повністю відокремленим від інших суб'єктів, чого не скажеш про роботів.

Також за необхідне вважаємо наголосити, що на сьогодні відсутня чітка та єдина концепція та розуміння понять «штучний інтелект» та «робот». Цей недолік може суттєво ускладнити регулювання діяльності роботів та штучного інтелекту, інтеграцію їх в інші системи, зокрема в людське суспільство. Це стримує вирішення певного кола юридичних питань, таких як правовий статус ШІ та роботів, їхню відповідальність за заподіяну шкоду та технічні стандарти їхнього функціонування.

Обговорення щодо визначення ШІ та роботів та їхнього місця в сучасній системі знань є дуже важливим в контексті технологічного розвитку сьогодення. Формування єдиних підходів до цього питання може відкрити шлях до створення міжнародних стандартів та правил, які зможуть допомогти в регулюванні діяльності ШІ та роботів. Імплементація результатів обговорення у міжнародне право може забезпечити єдність у підходах до регулювання ШІ та роботів на рівні різних країн та сприяти вирішенню потенційних конфліктів. Також такий підхід допоможе забезпечити захист прав людини та етичне використання штучного інтелекту та роботів.

Проте, важливо пам'ятати про складність цього завдання і необхідність постійного оновлення та адаптації правових норм до швидкого технологічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16 січня 2003 р. № 435-IV / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 20.05.2024).
2. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження КМ України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. / Кабінет Міністрів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-р#Text (дата звернення: 20.05.2024).
3. A Scientist Has Filed Suit Against the U.S. Copyright Office, Arguing His A.I.-Generated Art Should Be Granted Protections. URL: https://news.artnet.com/art-world/ai-art-intellectual-property-lawsuit-stephen-thaler-2242031 (дата звернення: 20.05.2024).
4. Баранов О.А. Інтернет речей і штучний інтелект: витоки проблеми правового регулювання. ІТ-право: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції : Львів. Політехніка, 2017. С. 18–42.
5. Баранов, О. А. Правові аспекти національних стратегій розвитку штучного інтелекту. *Юридична Україна*, 2019. С. 21-38.
6. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_EN.html (дата звернення: 20.05.2024).
7. Intelligent Agents and Their Legal Status. *Ankarabarreview.* С. 46–54.
8. Judgment of the Court of 16 July 2009. Infopaq International A/S v Danske Dagblades Forening.
9. Kurzweil R. The Era of Smart Machines. Cambridge: MIT Press, 1990 . 565 с.
10. Кулинич В. Цифрова особистість: чи можуть роботи бути наділені правами? *Юридична газета* № 49 (599), 2017. URL: https://yurgazeta.com/dumka-eksperta/cifrova-osobistist-chi-mozhut-roboti-buti-nadileni-pravami.html (дата звернення: 20.05.2024).
11. Nilsson N.J. The search for artificial intelligence: a history of ideas and accomplishments . New York : Cambridge University Press, 2009. 707 с.
12. Sripan, H. Are Robots People? Nurus Sakinatul Fikriah Mohd Shith Putera, Sheela A/P Jayabalan Faculty of Law [Universiti Teknologi MARA, 40450 Shah Alam, Selangor, Malaysia A Review of the Legal Personality Model].
13. The EU Artificial Intelligence Act. URL: https://artificialintelligenceact.eu/ (дата звернення: 20.05.2024).
14. Харитонова О.І., Харитонов Є.О. ІТ-право: теорія та практика. Одеса Фенікс, 2019. 472 с.
15. Zarya of the Dawn. URL: https://jolt.law.harvard.edu/digest/zarya-of-the-dawn-how-ai-is-changing-the-landscape-of-copyright-protection (дата звернення: 20.05.2024).